

Postępowanie administracyjne przy zwalczaniu wysoce zjadliwej grypy ptaków

Michał Rudy¹, Andrzej Rudy²

z Zakładu Prawa Administracyjnego Instytutu Nauk Administracyjnych Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego¹ oraz Katedry Epidemiologii i Administracji Weterynaryjnej z Kliniką Wydziału Medycyny Weterynaryjnej we Wrocławiu²

Przepisy dotyczące chorób zakaźnych zwierząt uważa się za przewodnie dla wszystkich innych regulacji z dziedziny prawa weterynaryjnego. Sytuacja taka wynika niewątpliwie z historycznej ewolucji tej dziedziny prawa, na którą duży wpływ miały doświadczenia administracji publicznej zdobyte w walce z epizootiami. Nie bez znaczenia jest również zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi oraz zwierząt, jakie nadal stanowią choroby zakaźne zwierząt.

Podstawowym aktem prawa krajowego regulującym zagadnienia weterynaryjne z zakresu chorób zakaźnych zwierząt jest ustawa z 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (1). Swoim zakresem przedmiotowym ustawa obejmuje sprawy związane z tzw. weterynaryjną ochroną zwierząt. Termin ten można wyprowadzić z przepisów prawa weterynaryjnego na określenie tych norm, które regulują kwestie dotyczące nadzoru nad warunkami zdrowotnymi utrzymywania zwierząt oraz środków służących zwalczaniu poszczególnych jednostek chorobowych zwierząt. Uwzględnienie obu tych zagadnień w jednym akcie prawnym znajduje swoje odzwierciedlenie w jego konstrukcji. W ustawie można bowiem wyróżnić odpowiednio:

- przepisy dotyczące wymagań weterynaryjnych obowiązujących przy podejmowaniu i prowadzeniu działalności, której przedmiotem są zwierzęta (w tym drób), niejadalne produkty pochodzenia zwierzęcego lub uboczne produkty zwierzęce oraz wymagań weterynaryjnych obowiązujących przy przywozie, wywozie i handlu tymi zwierzętami i produktami, a także umieszczeniu ich na rynku (rozdziały 2–5 ustawy), a więc przepisy regulujące zasady szeroko pojętej prewencji, których celem jest ustanowienie środków zapobiegających wystąpieniu choroby zakaźnej na terytorium Polski oraz innych państw członkowskich Unii Europejskiej, oraz
- przepisy regulujące zasady stosowania środków administracyjnych prze-

widzianych w celu szybkiego zlokalizowania ogniska choroby zakaźnej oraz przeprowadzenia skutecznej likwidacji tego ogniska, a więc przepisy określające zasady administracyjnego zwalczania poszczególnych chorób zakaźnych zwierząt (rozdziały 6–8).

Pozostałe przepisy ustawy stanowią regulacje wspólne dla obu wyżej wymienionych części. Przepisy te obejmują: rozdział 1 – Przepisy ogólne, rozdział 10 – Przepisy karne oraz rozdział 11 – Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i końcowe. Dodatkowo w ustawie uregulowano także zasady stosowania substancji o działaniu hormonalnym, tyreostatycznym i beta-agonistycznym (rozdział 9), która to kwestia pozostaje jednak poza zakresem zainteresowania niniejszego opracowania.

Ustawa o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt znajduje zastosowanie w odniesieniu do następujących gatunków ptactwa domowego: kur, kaczek, gęsi, indyków, gołębi i perlic oraz w stosunku do przepiórek, strusi i innych ptaków bezgrzebieniowych, bażantów i kuropatw, które objęte zostały zbiorczym pojęciem drobiu.

Ogólnym celem regulacji ustawy jest weterynaryjna ochrona zdrowia publicznego poprzez zapobieganie i zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt, które ze względu na swój charakter, sposób powstawania i szerzenia się, stanowią zagrożenie dla ludzi i zwierząt. Spośród jednostek chorobowych występujących u drobiu do chorób takich zostały zaliczone: wysoce zjadliwa grypa ptaków d. pomór drobiu (highly pathogenic avian influenza – HPAI d. fowl plague) oraz rzekomy pomór drobiu (Newcastle disease – ND). Choroby te, na mocy art. 41, ust. 1 ustawy, podlegają obowiązkowemu zwalczaniu z wykorzystaniem środków administracyjnych przysługujących państwu.

W zakresie zwalczania wysoce zjadliwej grypy ptaków normy ustawowe znajdują swoje uzupełnienie w przepisach roz-

porządzenia ministra rolnictwa i rozwoju wsi z 8 września 2004 r. w sprawie zwalczania wysoce zjadliwej grypy ptaków d. pomoru drobiu (2), które wdraża w polskim porządku prawnym postanowienia dyrektywy (EWG) 92/40 z 19 maja 1992 r. wprowadzającej wspólnotowe środki zwalczania grypy drobiu (3).

Wykrywanie wysoce zjadliwej grypy ptaków

Kwestią mającą zasadnicze znaczenie przy zwalczaniu każdej choroby zakaźnej zwierząt jest czas, jaki upłynął od chwili zakażenia zwierzęcia do momentu podjęcia czynności przez urzędowego lekarza weterynarii. Skrócenie tego okresu może mieć duży wpływ na skuteczność środków administracyjnych zastosowanych w celu likwidacji ogniska choroby oraz ograniczenie możliwości rozprzestrzeniania się choroby na terenie kraju.

Mając to na względzie ustawodawca, wprowadzając do ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt przepisy art. 42 nałożył na posiadaczy zwierząt, jak również podmioty zajmujące się produkcją środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego oraz pozyskiwaniem, wytwarzaniem, przetwarzaniem lub obrotem niejadalnymi i ubocznymi produktami pochodzenia zwierzęcego, obowiązek niezwłocznego zawiadamiania o każdym podejrzeniu wystąpienia choroby zakaźnej. Informacja taka powinna być przekazana bezpośrednio do inspektoratu weterynarii lub do najbliższego zakładu leczniczego dla zwierząt, bądź do wójta (burmistrza, prezydenta miasta), który przekazuje tę informację organowi Inspekcji Weterynaryjnej.

Społeczny obowiązek przekazania informacji o podejrzeniu wystąpienia choroby zakaźnej dotyczy również osób mających kontakt ze zwierzętami w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych lub zawodowych, w tym przede wszystkim lekarzy weterynarii. Dodatkowo, ustawa przewiduje, iż lekarz weterynarii wezwany w związku z podejrzeniem choroby zakaźnej zwierząt powinien poinformować posiadacza zwierzęcia o jego obowiązkach oraz nadzorować ich wykonanie do czasu przybycia powiatowego lekarza weterynarii lub osoby przez niego upoważnionej.

Wstępne obowiązki posiadacza drobiu związane z podejrzeniem choroby zakaźnej wynikają wprost z przepisów ustawy i obejmują:

- 1) pozostawienie drobiu w miejscu jego przebywania i niewprowadzanie tam innych zwierząt;

- 2) uniemożliwienie osobom postronnym dostępu do pomieszczeń lub miejsc, w których znajdują się ptaki podejrzane o zakażenie lub ich zwłoki;
- 3) wstrzymanie się z wywożeniem, wynoszeniem i zbywaniem produktów, a w szczególności mięsa, jaj, zwłok ptaków, środków żywienia, wody, ściółki, nawozów naturalnych w rozumieniu przepisów o nawozach i nawożeniu oraz innych przedmiotów znajdujących się w miejscu, w którym wystąpiła choroba;
- 4) udostępnienie organom Inspekcji Weterynaryjnej ptaków i ich zwłok do badań oraz zabiegów weterynaryjnych, a także pomoc przy ich wykonywaniu;
- 5) udzielenie organom Inspekcji Weterynaryjnej oraz osobom działającym w imieniu tych organów wyjaśnień i informacji, które mogą mieć znaczenie dla wykrycia choroby i źródeł zakażenia lub zapobiegania jej szerzeniu się.

Uchybienia powyższymi obowiązkiem zagrożone jest karą aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Innym źródłem informacji o podejrzeniu wystąpienia choroby zakaźnej drobiu na terytorium Polski mogą być działania urzędowe podejmowane przez organy administracji weterynaryjnej, a w szczególności wyniki badań kontrolnych zakażeń zwierząt prowadzonych przez organy Inspekcji Weterynaryjnej na podstawie art. 58 ustawy, które te badania przeprowadza w celu oceny stanu epizootycznego kraju, jak również informacje przekazane, zgodnie z art. 52, ust. 3 ustawy, przez laboratorium prowadzące badania w kierunku zoonoz występujących u drobiu.

Zwalczanie wysoce zjadliwej grypy ptaków

Stosownie do przepisów ustawy o ochronie zdrowia zwierząt pod pojęciem zwalczania choroby zakaźnej rozumie się czynności podejmowane w celu wykrycia choroby i zapobieganiu jej dalszemu rozprzestrzenianiu się oraz prowadzące do ostatecznej likwidacji choroby, jak również działania związane z myciem, czyszczeniem i odkażaniem w ognisku choroby oraz postępowaniem przy ponownym wprowadzaniu ptaków do gospodarstwa.

Zwalczanie wysoce zjadliwej grypy ptaków powinno być przeprowadzone zgodnie z opracowanymi planami gotowości. Plan zwalczania grypy ptaków określa działania, jakie zostaną podjęte w przypadku wybuchu choroby zakaźnej oraz winien wskazywać środki, sprzęt i personel, mające posłużyć szybkiej i skutecznej likwidacji ogniska choroby. Plany zwalczania chorób zakaźnych sporządzane są odpowiednio dla obszaru powiatu (przez zespół kryzysowy

powołany przy powiatowym lekarzu weterynarii), województwa (przez zespół kryzysowy powołany przy wojewódzkim lekarzu weterynarii) i kraju (przez krajowy zespół kryzysowy powołany przy głównym lekarzu weterynarii) oraz podlegają zatwierdzeniu przez Komisję Europejską. Plan powinien zawierać w szczególności:

- 1) wykaz aktów prawnych regulujących zasady zwalczania wysoce zjadliwej grypy ptaków;
- 2) opis tej jednostki chorobowej;
- 3) określenie sposobu i źródeł finansowania czynności przy jej zwalczaniu;
- 4) określenie struktury i organizacji zespołów kryzysowych powoływanych przy powiatowym, wojewódzkim i głównym lekarzu weterynarii;
- 5) wskazanie zadań w zakresie zwalczania choroby zakaźnej oraz organów, jednostek organizacyjnych i innych podmiotów odpowiedzialnych za realizację tych zadań;
- 6) plany szkoleń prowadzonych w celu zapewnienia sprawnej współpracy w ramach zespołów kryzysowych;
- 7) opis sposobu i zakresu opracowania informacji przekazywanych w związku ze zwalczaniem tej choroby zakaźnej drobiu.

Organem administracji weterynaryjnej odpowiedzialnym za przeprowadzenie większości działań administracyjnych związanych ze zwalczaniem choroby zakaźnej zwierząt jest właściwy miejscowo powiatowy lekarz weterynarii. Organ ten, po otrzymaniu zgłoszenia o podejrzeniu wystąpienia wysoce zjadliwej grypy ptaków, podejmuje niezwłocznie czynności urzędowe celem potwierdzenia lub wykluczenia choroby. Czynności te mają charakter czynności faktycznych, a ich katalog określony został w art. 42, ust. 6 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz w § 3 rozporządzenia w sprawie zwalczania wysoce zjadliwej grypy ptaków d. pomoru drobiu. Do obowiązków powiatowego lekarza weterynarii należy:

- 1) wprowadzenie ścisłego nadzoru lekarsko-weterynaryjnego nad gospodarstwem lub innym miejscem przebywania ptaków;
- 2) przeprowadzenie dochodzenia epizootycznego, w ramach którego powinno dojść do ustalenia okresu, w którym choroba mogła rozwijać się w gospodarstwie oraz źródła jej pochodzenia, a także dróg szerzenia się choroby z wytypowaniem gospodarstw, w których zwierzęta wrażliwe mogły zostać zakażone;
- 3) przeprowadzenie badania klinicznego drobiu znajdującego się w gospodarstwie oraz sekcji zwłok ptaków padłych lub zabitych w celach diagnostycznych;
- 4) pobranie próbek do badań laboratoryjnych.

W przypadku, gdy podejrzenia choroby nie można wykluczyć po przeprowadzeniu wymienionych działań, w toku dalszego postępowania organy administracji weterynaryjnej mają przewidziane w ustawie kompetencje do zastosowania odpowiednich środków administracyjnych. Środki te określone zostały w art. 44, 45, 46 i 47 ustawy i oprócz wydawania decyzji administracyjnych oraz prowadzenia dalszych czynności faktycznych o charakterze materialno-technicznym, mogą przybrać formę stanowienia powszechnie obowiązujących aktów normatywnych. Kompetencje do wydawania takich aktów przyznane zostały powiatowemu lekarzowi weterynarii, wojewodzie oraz ministrowi właściwemu do spraw rolnictwa.

Do czasu potwierdzenia lub wykluczenia choroby zakaźnej drobiu powiatowy lekarz weterynarii w drodze decyzji administracyjnej powinien:

- 1) nakazać prowadzenie i aktualizowanie spisu wszystkich kategorii drobiu znajdującego się w gospodarstwie, z wyszczególnieniem dla każdej jego kategorii liczby drobiu padłego, wykazującego objawy kliniczne, niewykazującego objawów choroby, w tym także drobiu padłego i wyłożonego w okresie podejrzenia o chorobę;
- 2) nakazać odosobnienie (izolację) całego drobiu znajdującego się w gospodarstwie w poszczególnych kurnikach lub innych obiektach w taki sposób, aby nie miał on kontaktu z innym drobiem;
- 3) nakazać zastosowanie odpowiednich środków dezynfekcyjnych przed wejściami i wyjściami z kurników, jak również wjazdami i wyjazdami z terenu gospodarstwa;
- 4) zakazać przemieszczania drobiu do i z gospodarstwa;
- 5) zakazać przemieszczania osób, pojazdów, mięsa drobiowego, drobiu padłego, środków żywienia zwierząt, odpadków, odchodów, ściółki, sprzętu i wszystkich innych przedmiotów, za pośrednictwem których może szerzyć się rzekomy pomór drobiu lub wysoce zjadliwej grypy ptaków, z terenu gospodarstwa i na jego teren, bez zgody powiatowego lekarza weterynarii;
- 6) zakazać wywozu jaj z gospodarstwa, bez zgody powiatowego lekarza weterynarii.

Decyzja administracyjna wydana w związku z podejrzeniem wystąpienia choroby zakaźnej drobiu może zostać uchylona przez powiatowego lekarza weterynarii jedynie po urzędowym wykluczeniu tego podejrzenia.

Podobne środki mogą być wprowadzone w stosunku do innych gospodarstw w przypadku, gdy powiatowy lekarz weterynarii uzna, iż ich usytuowanie w terenie lub kon-

takt z gospodarstwem podejrzanym (np. w następstwie przemieszczania się osób, zwierząt lub środków transportu), uzasadnia możliwość przeniesienia zakażenia. W takiej sytuacji również i w tym gospodarstwie muszą zostać podjęte określone w art. 42, ust. 6 ustawy czynności urzędowe.

W przypadku oficjalnego potwierdzenia w gospodarstwie przypadku wysoce zjadliwej grypy ptaków, powiatowy lekarz weterynarii, niezależnie od nakazów i zakazów wprowadzonych w związku z podejrzeniem wystąpienia tej choroby, obowiązany jest wydać decyzję administracyjną, w której wyznacza gospodarstwo jako ognisko choroby oraz nakazuje niezwłoczne uśmiercenie całego pogłowia drobiu znajdującego się w gospodarstwie oraz zniszczenie drobiu padłego i zabitego, jaj oraz wszystkich materiałów lub odpadów, w tym środków żywienia zwierząt, ściółki i odchodów, które mogły ulec zakażeniu.

W decyzji powinien być dodatkowo nałożony obowiązek odkażenia i oczyszczenia budynków, w których przebywał drób, otoczenia tych budynków, a także pojazdów i innego sprzętu z którymi drób zakażony mógł mieć kontakt. Szczegółowe zasady oczyszczenia i przeprowadzenia dezynfekcji określa załącznik nr 2 do rozporządzenia ministra rolnictwa i rozwoju wsi w sprawie zwalczania wysoce zjadliwej grypy ptaków d. pomoru drobiu.

W przypadku gdy istnieje podejrzenie, że drób, który pochodził z gospodarstwa został poddany ubojowi w okresie inkubacji choroby, organy Inspekcji Weterynaryjnej powinny wdrożyć czynności mające na celu ustalenie miejsca przetrzymywania mięsa i produktów pozyskanych z takiego drobiu. Muszą one zostać zniszczone na podstawie decyzji administracyjnej. Decyzja taka powinna zostać wydana zgodnie z właściwością miejscową powiatowego lekarza weterynarii, określoną na podstawie przepisów o postępowaniu administracyjnym w weterynarii. Identyczne czynności urzędowe należy podjąć w stosunku do jaj wylęgowych i konsumpcyjnych, pochodzących ze stada będącego w okresie inkubacji choroby.

Wszystkie powyższe czynności muszą być wykonane pod urzędowym nadzorem organu Inspekcji Weterynaryjnej, w sposób ograniczający niebezpieczeństwo rozprzestrzenienia się choroby zakaźnej.

Podobnie jak ma to miejsce w przypadku środków podjętych przy podejrzeniu, czynności związane z likwidacją urzędowo potwierdzonej choroby mogą zostać rozszerzone na gospodarstwa sąsiednie, jeżeli ich lokalizacja lub kontakt z gospodarstwem, w którym stwierdzono chorobę zakaźną uzasadnia podejrzenie o możliwość przeniesienia zakażenia.

W przypadku, gdy gospodarstwo posiada dwa lub większą liczbę stad, środki administracyjne można złączyć w stosunku do tych stad, które były całkowicie izolowane w sposób uniemożliwiający wirusowi wysoce zjadliwej grypy ptaków przeniesienia się z jednego stada na drugie (odrębne pomieszczenia, inni pracownicy, wydzielone pasze i sprzęt do obsługi).

Uchylenie restrykcji administracyjnych zastosowanych w stosunku do gospodarstwa możliwe jest wtedy, gdy uzna się ognisko grypy ptaków za wygasłe. Stosownie do § 10 rozporządzenia decyzją taką można podjąć najwcześniej po upływie 30 dni od chwili padnięcia lub uśmiercenia ostatnich ptaków wrażliwych na tę jednostkę chorobową i to pod warunkiem, że usunięto ich zwłoki i jaja oraz przeprowadzono oczyszczanie i dezynfekcję gospodarstwa. Ptaki wrażliwe na grype ptaków mogą być umieszczane w gospodarstwie po upływie kolejnych 21 dni od dnia uznania choroby za wygasłą, po uzyskaniu zgody powiatowego lekarza weterynarii.

Mając na względzie ograniczenie możliwości szerzenia się choroby zakaźnej na terenie kraju oraz poza jego granicami, powiatowy lekarz weterynarii natychmiast po potwierdzeniu wystąpienia wysoce zjadliwej grypy ptaków powiadamia o tym fakcie wojewódzkiego lekarza weterynarii oraz wszystkich powiatowych lekarzy weterynarii, właściwych miejscowo dla powiatów sąsiadujących z powiatem, w którym znajduje się ognisko choroby. Informacje o wystąpieniu choroby drobiu zwalczanej z urzędu wojewódzki lekarz weterynarii przekazuje głównemu lekarzowi weterynarii, który z kolei informuje o tym fakcie Komisję Europejską, państwa członkowskie Unii Europejskiej oraz inne właściwe organizacje międzynarodowe, których Rzeczpospolita Polska jest członkiem.

Niezwłocznie po urzędowym potwierdzeniu wystąpienia wysoce zjadliwej grypy ptaków, organy administracji weterynaryjnej mają obowiązek zarządzenia utworzenia wokół ogniska choroby odpowiednich stref ochronnych, zwanych obszarem zapowietrzonym i zagrożonym. Obowiązek ten powinien zostać zrealizowany w drodze wydania powszechnie obowiązującego aktu normatywnego. Działania organu Inspekcji w tym zakresie muszą zostać podjęte niezależnie od środków administracyjnych nałożonych na gospodarstwo, mających na celu stłumienie ogniska choroby.

Pod pojęciem obszaru zapowietrzonego i zagrożonego należy rozumieć odpowiednio część terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na którym występuje choroba zakaźna zwalczana z urzędu lub który jest zagrożony wystąpieniem takiej choroby. Obszar zapowietrzony, w przypadku wysoce zjadliwej grypy ptaków powinien mieć promień

co najmniej 3 km i stanowić wewnętrzną część obszaru zagrożonego o promieniu co najmniej 10 kilometrów. Przy ustalaniu obszarów ochronnych powinny być wzięte pod uwagę czynniki geograficzne, administracyjne, ekologiczne i epizootyczne występujące na danym terenie.

Uznanie części terytorium kraju za obszar zapowietrzony lub obszar zagrożony następuje na podstawie rozporządzenia wydanego przez powiatowego lekarza weterynarii lub, na podstawie § 7 ust. 1 rozporządzenia w sprawie zwalczania wysoce zjadliwej grypy ptaków d. pomoru drobiu. Rozporządzenie o wyznaczeniu obszaru zapowietrzonego i zagrożonego, w myśl art. 45 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt w związku z art. 39 ustawy z 5 czerwca 1998 r. o administracji rządowej w województwie, jest aktem prawa miejscowego. Rozporządzenie to wchodzi w życie z dniem podania do wiadomości publicznej w sposób zwyczajowo przyjęty na danym terenie, np. przez rozplakatowanie.

Środki ochronne, wprowadzone rozporządzeniem powiatowego lekarza weterynarii, w przypadku obszaru zapowietrzonego, powinny obejmować:

- 1) nakaz przetrzymywania wszystkich sztuk drobiu w kurnikach lub w innych obiektach umożliwiających jego odizolowanie;
- 2) nakaz założenia mat dezynfekcyjnych w punktach wejścia i wyjścia oraz wjazdu i wyjazdu z terenu gospodarstwa;
- 3) zakaz transportu drobiu przez obszar zapowietrzony, z wyjątkiem ruchu tranzytowego, który odbywa się głównymi szlakami komunikacyjnymi (drogami lub koleją);
- 4) zakaz przemieszczania oraz transportu drobiu i jaj wylęgowych z gospodarstwa znajdującego się na obszarze zapowietrzonym bez zgody powiatowego lekarza weterynarii;
- 5) zakaz wywozu i rozrzucania ściółki oraz naturalnego nawozu drobiowego, bez zgody powiatowego lekarza weterynarii;
- 6) zakaz organizowania targów, wystaw, pokazów lub konkursów zwierząt, na których gromadzone są drób;
- 7) wprowadzenie kontroli ruchu osób zajmujących się drobiem, tuzzkami drobiowymi, zwłokami drobiu oraz jajami;
- 8) wprowadzenie kontroli ruchu pojazdów przewożących drób, tuszki, zwłoki drobiu i jaja.

Jednocześnie utworzenie obszaru zapowietrzonego nakłada na powiatowego lekarza weterynarii obowiązek sporządzenia ewidencji wszystkich gospodarstw utrzymujących drób, które znajdują się w strefie ochronnej (tj. w obszarze zapowietrzo-

nym), przeprowadzenia ich kontroli połączonej z przeglądem stad drobiu oraz, jeśli to konieczne, pobraniem próbek do laboratoryjnych badań diagnostycznych.

Zgoda powiatowego lekarza weterynarii na przemieszczanie drobiu z gospodarstwa znajdującego się w strefie ochronnej, może być udzielona wyłącznie dla drobiu transportowanego w celu poddania go niezwłocznemu ubojowi w rzeźni oraz w przypadku transportu jednodniowych piskląt lub młodych niosek do położonego na obszarze zapowietrzonego gospodarstwa, w którym nie był przetrzymywany drób. Rzeźnia, w której dokonuje się uboju powinna znajdować się na obszarze zapowietrzonego, a w przypadku, gdy to nie jest możliwe, może to być inna rzeźnia wyznaczona przez powiatowego lekarza weterynarii właściwego dla miejsca jej usytuowania. Tuszki ubitego drobiu należy odpowiednio oznakować w sposób określony w przepisach o wymaganiach weterynaryjnych dla handlu i przy przywozie świeżego mięsa drobiowego. W przypadku transportu drobiu do gospodarstwa zostaje ono objęte nadzorem urzędowym, tak jak gospodarstwo podejrzanе o zakażenie.

Zgoda na przemieszczanie jaj wylęgowych może być wydana jedynie pod warunkiem, że przed wysyłką jaja oraz opakowania poddane zostaną dezynfekcji oraz przewiezione zostaną do wylęgarni wyznaczonej przez powiatowego lekarza weterynarii,

Każde przemieszczenie drobiu i jaj wylęgowych pochodzącego z obszaru zapowietrzonego może odbywać się wyłącznie oczyszczanymi i poddanymi dezynfekcji środkami transportu.

Środki ochronne wprowadzone w obszarze zapowietrzonym powinny być utrzymywane, przez co najmniej 21 dni po przeprowadzonym oczyszczaniu i dezynfekcji w ostatnim ognisku choroby. Po tym okresie obszar zapowietrzony staje się częścią obszaru zagrożonego.

W obszarze zagrożonym wystąpieniem choroby zakaźnej drobiu środki ochronne zarządzane przez powiatowego lekarza weterynarii powinny obejmować:

- 1) wprowadzenie ścisłej kontroli przemieszczania drobiu i jaj wylęgowych;
- 2) zakaz przemieszczania drobiu poza obszar zagrożony w okresie pierwszych 15 dni od dnia utworzenia tego obszaru, z wyjątkiem transportów kierowanych bezpośrednio do rzeźni znajdującej się poza obszarem zagrożonym i wyznaczonej przez powiatowego lekarza weterynarii, właściwego dla miejsca uboju (w takim przypadku tuszki ubitego drobiu należy odpowiednio oznakować w sposób określony w przepisach o wymaganiach weterynaryjnych dla handlu i przy przywozie świeżego mięsa drobiowego);

- 3) zakaz przemieszczania jaj wylęgowych poza obszar zagrożony, z wyjątkiem transportu do wylęgarni, wyznaczonej przez powiatowego lekarza weterynarii właściwego dla miejsca wylęgu, pod warunkiem, że wysyłane jaja, jak również ich opakowania, poddane zostaną oczyszczeniu i odkażeniu;
- 4) zakaz wywożenia poza obszar zagrożony ściółki i naturalnego nawozu drobiowego;
- 5) zakaz organizowania targów, wystaw, pokazów lub konkursów zwierząt, na których gromadzony jest drób lub inne gatunki ptaków.

Powyższe ograniczenia nie mają zastosowania w przypadku tranzytu drobiu i produktów przez obszar zagrożony, jeżeli odbywa on się drogami głównymi lub kolejami.

Utworzenie obszaru zagrożonego wystąpieniem choroby zakaźnej, obliuguje powiatowego lekarza weterynarii do dokonania spisu wszystkich gospodarstw utrzymujących drób na tym obszarze.

Środki wprowadzone w obszarze zagrożonym obowiązują przez co najmniej 30 dni po przeprowadzonych czynnościach oczyszczania i dezynfekcji w ostatnim ognisku choroby.

Rozporządzenie powiatowego lekarza weterynarii, zgodnie z jego właściwością miejscową, może dotyczyć obszaru tylko jednego powiatu. W przypadku potrzeby zarządzenia strefy zapowietrzonych i zagrożonej na terytorium przekraczającym obszar powiatu konieczne będzie wydanie rozporządzenia właściwego wojewody. Rozporządzenie wojewody powinno wprowadzać regulacje zgodne z zasadami omówionymi przy wydawaniu rozporządzenia przez powiatowego lekarza weterynarii. Procedura wydania takiego rozporządzenia określona została w art. 46 ustawy. Rozporządzenie wojewody, podobnie jak rozporządzenie powiatowego lekarza weterynarii, jest aktem prawa miejscowego, który wchodzi w życie z dniem podania do wiadomości publicznej w sposób zwyczajowo przyjęty na danym terenie.

W sytuacji urzędowego stwierdzenia wysoce zjadliwej grypy ptaków, powiatowy lekarz weterynarii może przeprowadzić szczepienie drobiu, znajdującego się w gospodarstwach zagrożonych

zakażeniem. Działanie takie musi jednak uzyskać wcześniejszą akceptację Komisji Europejskiej*. Szczepienia powinny być traktowane jedynie jako element uzupełniający środki podjęte w ramach zwalczania choroby. Nakaz szczepienia może być nałożony na posiadacza drobiu wyłącznie w drodze decyzji administracyjnej, wydanej przez powiatowego lekarza weterynarii na podstawie art. 44, ust. 1, pkt 1, lit. c ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt lub, w drodze aktu prawa miejscowego (rozporządzenia) wydanego na podstawie art. 45, ust. 1, pkt 6, bądź też w drodze rozporządzenia wydanego przez wojewodę zgodnie z art. 46, ust. 3, pkt 6 ustawy.

Jeżeli obszar zapowietrzony lub zagrożony wykracza poza granice Rzeczypospolitej Polskiej, wojewódzki lekarz weterynarii informuje o tym Głównego Lekarza Weterynarii, który informację tę przekazuje właściwym organom państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa trzeciego oraz podejmuje współpracę w zakresie zwalczania choroby zakaźnej zwierząt.

Środki w postaci decyzji administracyjnej lub rozporządzenia powiatowego lekarza weterynarii albo rozporządzenia wydanego przez wojewodę, mogą być odpowiednio stosowane także w przypadku podejrzenia wystąpienia lub wystąpienia wysoce zjadliwej grypy ptaków w państwie nie należącym do Unii Europejskiej, które graniczy z Rzeczpospolitą Polską. Wprowadzenie tych środków następuje w uzgodnieniu z głównym lekarzem weterynarii.

W razie wystąpienia grypy ptaków lub bezpośredniego zagrożenia jej wystąpienia na terytorium całej Rzeczypospolitej Polskiej lub części kraju, minister właściwy do spraw rolnictwa może, w drodze rozporządzenia, wprowadzić podział kraju na strefy objęte ograniczeniami i wolne od choroby, a ponadto nakazać przeprowadzenie powszechnych badań, leczenia i innych zabiegów na wrażliwym ptactwie lub zarządzić inne środki, o których mowa w art. 46 ust. 3 ustawy, mając na względzie zapobieżenie niekontrolowanemu szerzeniu się choroby zakaźnej. Rozporządzenie takie zostało wydane przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi 15 października 2005 r. w związku z wystąpieniem wysoce zjadliwej grypy ptaków w Rumunii i Turcji.

W takiej sytuacji minister rolnictwa i rozwoju wsi, w porozumieniu z ministrem właściwym spraw wewnętrznych, ma także kompetencje do wprowadzenia czasowych ograniczeń w ruchu osobowym lub pojazdów na terytorium Polski, a w szczególności wprowadzenia zakazu opuszczania ogniska choroby przez osoby znajdujące się w zapowietrzonym gospodarstwie.

Minister właściwy do spraw rolnictwa posiada również uprawnienia do wydania rozporządzenia w sprawie zakazu wprowadzenia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do konsumpcji przez ludzi w przypadku wystąpienia choroby zakaźnej drobiu na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej. O wprowadzonym zakazie należy niezwłocznie poinformować Komisję Europejską oraz inne państwa członkowskie Unii. Zakaz obowiązuje do czasu wydania w sprawie odpowiedniej decyzji Komisji Europejskiej.

Własne kompetencje w zakresie realizacji zadań związanych ze zwalczaniem chorób drobiu posiada także graniczny lekarz weterynarii. W przypadku zagrożenia przeniesienia z zagranicy lub za granicę choroby zakaźnej zwierząt albo podejrzenia wystąpienia tej choroby w posterunku kontroli, graniczny lekarz weterynarii powinien w szczególności dokonać spisu wszystkich kategorii drobiu znajdującego się na posterunku (przewożonego środkiem transportu), przeprowadzić dochodzenie epizootyczne oraz badanie kliniczne drobiu, jak również pobrać próbki do badań laboratoryjnych. W celu zapobieżenia rozprzestrzenianiu się choroby oraz likwidacji jej ogniska powinien również wydać decyzję administracyjną, w której odpowiednio stosuje środki ochronne z art. 44 ustawy. O zaistniałym zdarzeniu graniczny lekarz weterynarii niezwłocznie informuje lekarza powiatowego oraz lekarza wojewódzkiego, z którymi następnie współpracuje w likwidacji ogniska choroby.

Stosownie do art. 49, ust. 1 ustawy za kury (*Gallus domesticus*), kaczki (*Anas platyrhynchos*, *Cairina moschata*), gęsi (*Anser anser*, *Anser cygnoides*) i indyki (*Meleagris gallopavo*) zabite z nakazu organów Inspekcji Weterynaryjnej albo za zwierzęta padłe w wyniku zastosowania zabiegów

* Obowiązek uzyskania akceptacji Komisji Europejskiej na przeprowadzenie akcji szczepienia powoduje konieczność wcześniejszego opracowania planu szczepień. W związku z wybuchem wysoce zjadliwej grypy ptaków w krajach Unii Europejskiej w 2003 r. plan szczepień, który został zaakceptowany przez Komisję Europejską, zakładał:

- zezwolenie na szczepienie ptaków w ogrodach zoologicznych i zatwierdzonych ośrodkach hodowli drobiu w 2003 r.;
- szczepienia interwencyjne w celu stworzenia pasów buforowych dla ochrony terenów o dużym zagęszczeniu drobiu;
- szczepienia przy ponownym zasiedlaniu ferm – na podstawie Decyzji Komisji 2003/428/EC znoszącej restrykcje w stosunku do okręgów zagrożonych wyłącznie po uzyskaniu negatywnych wyników badań u ptaków wskaźnikowych;
- szczepienia ptaków długożyjących;
- użycie szczepionki inaktywowanej;
- obowiązek wcześniejszego badania laboratoryjnego szczepionych ptaków;
- co najmniej dwukrotne szczepienie każdego ptaka;
- monitoring ptaków wskaźnikowych;
- konieczność przeprowadzania w każdym przypadku testów serologicznych w celu rozróżnienia wirusa szczepionkowego.

nakazanych przez te organy przy zwalczaniu wysoce zjadliwej grypy ptaków przysługuje odszkodowanie z budżetu państwa. Z brzmienia przepisu wynika, iż odszkodowanie takie nie będzie przysługiwało w przypadku innych gatunków drobiu zabitych lub padłych w związku z chorobą zakaźną. Przejęcie takiego rozwiązania budzi wątpliwości w związku z konstytucyjną zasadą równości obywateli wobec prawa. Ponadto, sprawia, iż może nie zostać osiągnięty podstawowy cel jaki przyświecał wprowadzeniu instytucji odszkodowania za zwierzęta padłe lub zabite w wyniku wystąpienia choroby zakaźnej zwalczanej z urzędu, a mianowicie rola czynnika kształtującego pozytywne postawy posiadaczy tych zwierząt. Wprowadzenie odszkodowania za wszystkie gatunki drobiu pozwoliłoby bowiem na wyeliminowanie obaw tych osób przed stratami gospodarczymi, które mogą wyniknąć z zawiadomienia o podejrzeniu u zwierzęcia choroby zakaźnej (4).

Odszkodowanie, co do zasady, przysługuje w wysokości wartości rynkowej drobiu. Odszkodowanie ze środków budżetu państwa przysługuje również za zniszczone z nakazu organu Inspekcji Weterynaryjnej produkty pochodzenia zwierzęcego przeznaczone do konsumpcji przez ludzi, środki żywienia zwierząt oraz sprzęt, który nie może być poddany dezynfekcji. Wartość odszkodowania określa się na podstawie średniej z trzech kwot oszacowania przyjętych przez powiatowego lekarza weterynarii oraz dwóch rzeczoznawców wyznaczonych przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Ideą odszkodowania jest wyrównanie tych strat, które nie wynikły z winy posiadacza zwierząt. Oznacza to, iż odszkodowanie za drób nie będzie przysługiwało, jeżeli nie dopełni on obowiązków lub zakazów przewidzianych przez ustawę w art. 42, ust. 1, pkt 1 lub w art. 43, ust. 1 albo obowiązków nałożonych na niego przez organ administracji weterynaryjnej na podstawie art. 44, ust. 1, art. 45, ust. 1, art. 46, ust. 3 lub art. 47, ust. 1 ustawy. Odszkodowanie nie będzie przysługiwało również w przypadku, gdy posiadacz wprowadził do swojego gospodarstwa drób, o którym wiedział, że jest chory lub podejrzany o chorobę oraz w przypadku świadomego wyprowadzenia drobiu z gospodarstwa, z naruszeniem przepisów obowiązujących w tym zakresie.

Odszkodowanie nie przysługuje także podmiotom prowadzącym działalność w zakresie zarobkowego przewozu zwierząt lub przewozu zwierząt, wykonywanego w związku z prowadzeniem innej działalności gospodarczej, organizowania targów, wystaw, pokazów lub konkursów zwierząt, obrotu zwierzętami, pośrednictwa w tym

obrocie, skupu zwierząt, obrotu środkami żywienia zwierząt, uboju zwierząt rzeźnych lub produkcji mięsa oraz zbierania, transportowania, przechowywania, operowania, przetwarzania oraz wykorzystywania lub usuwania ubocznych produktów zwierzęcych. Podmioty te we własnym zakresie ponoszą ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej związanej ze zwierzętami i produktami pochodzenia zwierzęcego.

O przyznaniu lub odmowie przyznania odszkodowania rozstrzyga powiatowy lekarz weterynarii, w drodze decyzji administracyjnej. Decyzja przyznająca odszkodowanie jest ostateczna (tzn. nie przysługuje od niej odwołanie do wojewódzkiego lekarza weterynarii). Strona niezadowolona z wysokości odszkodowania może jednak, w terminie miesiąca od dnia doręczenia decyzji, wnieść powództwo do sądu rejonowego.

Jeżeli odszkodowanie wypłacone za drób zabity lub padły w związku z chorobą zakaźną zwalczaną z urzędu, zostaną wykorzystane na odtworzenie stada. Odszkodowanie takie nie podlega zajęciu na pokrycie należności publicznych.

Jako dodatkowy środek wyrównania strat powstałych w wyniku choroby zakaźnej drobiu ustawa przewiduje możliwość przyznania „zapomogi za zwierzę”. Zapomoga przysługuje za drób, który padł w wyniku choroby zakaźnej objętej obowiązkiem zwalczania, zanim organ Inspekcji Weterynaryjnej otrzymał zgłoszenie o podejrzeniu choroby. Zapomogę przyznaje się w wysokości $\frac{2}{3}$ wartości rynkowej.

Osobom, które przyczyniły się do szybkiej likwidacji choroby drobiu, a którym nie przysługuje odszkodowanie, może być przyznana nagroda. Nagrodę przyznaje wojewódzki lekarz weterynarii na wniosek lekarza powiatowego.

Piśmiennictwo

1. Dz. U. z 2004 r. nr 69, poz. 625 z późn. zm.
2. Dz. U. z 2004 r. nr 215, poz. 2187
3. Dz. Urz. WE L 167 z 22 czerwca 1992 r.
4. Malinowska T.: *Podstawy prawne i zasady administracyjnego zwalczania chorób zakaźnych zwierząt*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2003, s. 254.

Mgr M. Rudy, Zakład Prawa Administracyjnego Instytutu Nauk Administracyjnych, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski, ul. Uniwersytecka 22/26, 50-145 Wrocław